

שיעור בענין סיפור זכירת יציאת מצרים
אריה ליבוביץ

- I. Source of רמב"ם הלכות חמץ ומצה פ"ז ה"א. סיפור יציאת מצרים based on (זכור את יום השבת just like). We know to do it at the הגדה לבנו ביום ההוא לאמור בעבור זה" - בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך from סדר.
- A. Questions.
1. How can we learn the מצות זכירה from the מצות סיפור that applies all year?
 2. What are we to make of the comparison to shabbos?
- II. The approach of the אור שמח. We learn from the comparison that the הגדה must be said על הכוס.
- A. Difficulty - the Rambam isn't dealing with the מצוה of ד' כוסות - only with the מצוה of סיפור.
1. possible defense - תוספות סוכה דף לת. ד"ה מי שהיה - they only instituted ד' כוסות to fit with הגדה (implying that the two mitzvos are bound with each other, which Rav Soloveitchik explained is the reason that we don't say a ברכה on מצרים (סיפור יציאת מצרים)).
 - a. problem #1 - it is written too vaguely to derive such meaning without any proof.
 - b. problem #2 - the Rambam is speaking of the מצוה דאורייתא, NOT תקנות חז"ל?
- III. Why doesn't the רמב"ם count זכירה as a mitzvah? רשימות שיעורים למס' ברכות דף יב:
- A. Rav Chaim - part of קיום מצות ק"ש.
1. Fits with בקשו לקבוע פרשת בלק.
 2. fits with רש"י יג: "להזכיר יציאת מצרים בזמנה
 3. כל שלא אמר אמת ויצב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא יד"ח (יב).
 4. יוצא זכירה בשירת הים that you are מג"א סזיא
 5. תוס' ב. ד"ה מאימתי
- B. Rav Chaim - not נוהג לדורות if we say at night.
1. Rav Isser Zalman אבן האזל הל' ק"ש א"ג disagrees with the premise לומר דמהיכלי תיתי לומר שהנביא בא לבטל מצוה אלא דיסוד ענין זכירת יציאת מצרים הוא יסוד אמונת ההשגחה וא"כ לימות המשיח תכלל המצוה על כל הגאולות והיא מצוה אחת וע"כ צריך לומר כן דבל"ז קשה דלמה הוצרך מעיקרא קרא על ימות המשיח דלמה נימא דמצות עשה דיציאת מצרים תבטל לימות המשיח וע"כ שאין זה ביטול מצוה כלל אלא דלימות המשיח היא ממצות הזכירה כל הגאולות והיא מכלל מצות עשה דיציאת מצרים.
- IV. Differences between סיפור זכירה.
- A. מנחת חינוך מצוה כא - The only difference is the requirement to tell others, but if there are no others it is the same as the מצות זכירה שבכל הלילות. The only reason he quotes the passuk of "זכור את היום הזה" is that it is explicit and not from a דרשה so a שבועה isn't on it (ר"ן נדרים דף ת.).
1. Question - very difficult to suggest that the only difference is whether a שבועה is חל?
- B. גר"ח - quotes עמק ברכה בעניני ההגדה:
1. Three distinctions:
 - a. must be דרך שאלה ותשובה בדרך.
 - i. this doesn't seem to fit with פסחים דף קטז where the עבד exempted them from מה מתחיל בגנות ומסיים בשבח.

- c. need to say "כל שלא אמר ג' דברים הללו וכי" - טעמי המצוות
2. difficulty - these are all דינים דרבנן - they can't be the fundamental חילוק.
- a. the implication of רמב"ם ספרהמ"צ is that these details are rabbinic.
- b. the implication of רמב"ם פ"ז ה"ה ותוספות פסחים קטז is that it is מדאורייתא.
- C. מנחת אשר עמ' רטז (וגם הביא אפשרות זו במנחת חינוך שם) is just to mention (like on shabbos where שבתא טבא may be a קיום קידוש - ר"ע איגר אר"ח סימן רע"א), but סיפור is in the details.
1. Other poskim who agree to this approach.
- a. מהר"ם שיק על המצוות מצוה כא.
- b. חיי אדם כלל קל סעף יא.
2. Minchas Chinuch rejects this based on פרי חדש תע"ג אות ו' ד"ה ויאמר that even on Pesach a simple זכירה would suffice - מן only means לא יצא ידי חובתו - (ר"ן לסוכה דף ג. according to לא קיימת מצות סוכה מימך similar to המובחר)
- D. Maybe if we say הרהור you can be זכירה בהרהור but not סיפור.
1. Problems.
- a. פרי מגדים במשבצ"ז תע"ד סוף ס"ק א' ובפתיחה כוללת קריאת שמע אות ד' - you can even fulfill סיפור בהרהור.
- i. והגדת לבנך - האלף לך שלמה בהשמטות לאו"ח סימן מ' ובחידושי לשו"ע requires that it at least be ראוי לאחרים, clearly precluding הרהור. שר"ע אר"ח סב"ג does not apply.
- ii. פרסומי ניסא because of להשמיע לאזני - בית יוסף אר"ח תרפ"ט - even by מגילה you need סימן טו.
- b. מגילה דף יח. (based on יוצא זכירה בהרהור - you can't be מנחת חינוך שם).
- i. מנחת אשר עמ' ריז - even so, זכירה suffices with moving lips, סיפור requires להשמיע הגדה with the focus on יצא - this would mean that when we don't have in mind to be מעשה רב, ש"ע הרב תעג:כד תע"ב:כב, שו"ת חתם סופר אר"ח (as many do - see סימן טו) להשמיע לאזני ממש we need סימן טו.
- ii. שו"ת חתם סופר אר"ח סימן טו ד"ה תו הקשה - even if הרהור isn't enough throughout the year, you can be יוצא because the focus is on ממי שאינו בר חיובא סיפור because the focus is on הגדה not זכירה.
2. This would solve the problem of why it isn't mentioned in the מנח because we don't count שבלב מצוות.
- E. Can't only speak about the יצאה, but must include נסים ונפלאות - this enables us to build the foundations of our אמונה. See רשימות שיעורים למס' ברכות דף יב: עמ' קנ"ה ונראה להוסיף.
1. Brisker Rav proved from תוספתא סוף פסחים, טור סימן תפא that you are יוצא with הלכות פסח learning.
- a. We also find ספרא ריש פרשת בחוקותי that you are יוצא with זכירת עמלק - clearly only means that it is an additional קיום once you have done the mitzvah properly.
- b. this would answer why we mention the מח' ראב"ע וחכמים about זכירת יציאת מצרים on the night of תלמוד תורה בענין יציאת מצרים - סיפור יציאת מצרים.
- F. On Pesach we must be specific that it happened today.
1. This explains the comparison to זכירת שבת where we have to indicate that TODAY is shabbos.
2. On a similar note, maybe סיפור is limited to those events that occurred on this day (i.e.

to the exclusion of ים סוף).

a. The language of the ח"מ ז"א seems to support this.

b. The רמב"ם leaves out the מכות שלקו המצרים על הים from his הגדה.

V. The connection between the two mitzvos.

A. The questions.

1. The gemara quotes the passuk of מארץ מצרים כל ימי חייד for the למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים, but רש"י על חומש says that the passuk speaks of אכילת פסח ומצה, and uses the passuk of מזאת זכירה - Why would he argue on the gemara?

2. The Rambam uses the passuk of זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים for מצות סיפור even though it only mentions זכירה - Why doesn't he just use לבהך?

3. Why don't the מצוות מוני מצרים count?

B. Two complimentary mitzvos - ש"ת בנין אב סימן כ'. The עיקר חיוב is to always remember סיפור יציאת מצרים, but remembering requires prior knowledge - that is where יציאת מצרים comes in.

1. The phrase מרבח בליל כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח means that if you are מרבח בליל פסח you will be משובח all year round.

2. This may be the comparison to זכירת שבת.

3. העמק דבר דברים טזג - it is like a father who tells his son a long story once and continuously reminds him of it ברמו קל.

4. מאפלה לאור גדול עמ' 31 - Rav Twersky suggested that it is reciprocal - like שמחת י"ט and אבלות החורבן.

VI. Women. ארחות ימים סימן ו.

A. Shagas Aryeh - מ"ע שהז"ג.

1. מג"א - it is done day and night.

a. This is going לשיטתם in the definition of זמן גרמא.

B. אף הן היו באותו הנס.

1. This depends on the parameters of אף הן as it relates to a מצוה דאורייתא. Three opinions in בעלי התוספות.

1 - רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ז הלכה א

מצות עשה של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל חמשה עשר בניסן שנאמר +שמות י"ג+ זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים כמו שנאמר +שמות כ"ו+ זכור את יום חשבת, ומנין שבליל חמשה עשר תלמוד לומר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך. ואף על פי שאין לו בן, אפילו חכמים גדולים חייבים לספר ביציאת מצרים וכל המאריך בדברים שאירעו ושהיו הרי זה משובת.

2 - אור שמח שם

פירוש כמו שכן המורה לקדש ומדברי סופרים לזכור עב
היה וכו' ליה לי יין מקדש אריסתא כן הוא כאן
מזה מן המורה לזכור הנסים ולקשר אותם ודבן תקנו על
היה וכו' ליה לי יין חומר המורה על הפס' כחוש"כ בפרק
ח' הלכה י"ב גפוי"ט.

3 - תוספות מסכת סוכה דף לח עמוד א

מי שהיה עבד ואשה - משמע כאן דאשה פטורה מהלל דסוכות וכן דעצרת וטעמא משום דמצוה שהזמן גרמא היא אע"ג דבהלל דלילי פסחים משמע בפרק ערבי פסחים (דף קח.) דמחייבי בד' כוסות ומסתמא לא תיקנו ד' כוסות אלא כדי לומר עליהם הלל ואגדה שאני הלל דפסח דעל הנס בא ואף הן היו באותו הנס אבל כאן לא על הנס אמור.

4 - מנחת חינוך מצוה כא וגם

אין לומר דחמיר די נהרסור דכתיב
מזכור, עיין מגילה נ"ט ע"א, וכו'
יכול כלל וכו', וכן דכתיב והגדת לך הגדה
צפה, זה אינו, עיין שו"ת שאגת אריה הל'
הזכרים יליאת מזגים (כ"י י"ג) האריך לזכור
שאין יולא יד מונחו נהרסור, ולומר דכל
יום די נהרסור יליאת מזגים לחוד כלל סיפור,
וכאן לך סיפור הנסים ונפלאות שעשה עמנו
השמים, כנראה מהר"ם והר"ז המהדר כאן
ומס' פסחים [קט"ו ע"ב], ע"ש, דלפטר
דגם כלל פסח יולא נהרסור לחוד, ועיין פרי
חדש ק"י הע"ג (אות ו' ד"ה וילמר).
דנהרסור יליאת מזגים בקידוש ילא, ועיין ר"ן
[פסחים כ"ה ע"ב מדפי הרי"ף], שכתב דכל
שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא ילא יד
מונחו, היינו מן המונחי כלאוי, ודלמי
מפוסה כ"ה ע"א, אצל ילא יד מונחו מן
המורה.

ולפי מה שכתבנו אפשר לומר דחמיר
המצוה להזכיר בפני עצמו ולא להגיד

לכנו, וכאן המצוה לספר לבנו, אבל אם אין עמו אחר המצוה להזכיר בעצמו שזה
לשאר הלילות. אך כיון דעיקר מצוה המחדשת לספר לאחר, א"כ למה הביא
הר"ם פסוק זה דזכור, תיסק ליה דחייב כמו בכל הלילות מוסק למען מזכור,
כמו שדרשו בש"ס ברכות שם מוסק זה, ומכילוי הוא בעצמו כהל' קריאת שמע
כמו שהבאנו, ע"ש. ואפשר לומר כיון דזכירת יליאת מזגים בליל, לא דרשינן
אלא מריבויא דכל, א"כ לא הוה אלא מדרשה, וחלה שנוטה עליו אם נשבע שלא
יזכור או שיזכור, אבל כליל ע"י הוא עשה מפורש דמנין מרי"ג, א"כ אין
שנוטה חלה אלא בכלל, ובשאר לילות כיון דהוי מריבויא דכל הוי כמו כתיב שיעור
וחלה שנוטה. עיין ר"מ פ"ה משנוטות ה"ז ותוס' סוגיא דכולל [שנוטות כ"ג
ע"ב ד"ה דמוקין], והנ"ל כמה פעמים בחיבור זה.

5 - ר"ן מסכת נדרים דף ח עמוד א

הא קמ"ל דכיון דאי בעי פטר נפשיה וכו' - מסתברא לי דלאו דווקא דבהכי מיפטר שהרי חייב כל אדם
ללמוד תמיד יום ולילה כפי כחו ואמרין בפ"ק (דקדושין) דף (ל) ת"ר ושנתם שיהו דברי תורה מחוודין בפך שאם
ישאלך אדם דבר שלא תגמגם ותאמר לו וכו', וק"ש שחרית וערבית לא סגי להכי אלא מכאן נראה לי ראייה למה
שכתבתי בפרק שבועות שתיים בתרא דכל מידי דאתא מדרשא אע"פ שהוא מן התורה כיון דליתיה מפורש בקרא
בהדיא שבועה חלה עליו והכא הכי קאמרין כיון דאי בעי פטר נפשיה ממאי דכתיב בקרא בהדיא דהיינו בשכבך
ובקומך בקרית שמע שחרית וערבית מש"ה חלה שבועה עליה לגמרי אפילו לקרבן והיינו דקאמר נדר גדול כלומר
לכל דינוי כדבר הרשות וכבר כתבתי זה שם בראיות גמורות בס"ד.

6 - עמק ברכה על ההגדה

ונראה, עפ"ם ששמעתי ממו"ר הגאב"ד דבריסק
שליט"א בשם אביו מרן הגר"ח הלוי ז"ל,
שבכל שנה בשעת הסדר של פסח הוי מבאר לפני ב"ב
מה היא המצוה של סיפור יצ"מ, הרי בכל השנה יש
מצוה של זכירת יצ"מ, וא"כ מה ניתוסף אותה הלילה
ע"י המצוה של סיפור מה שאין בזכירה, והוי אומר,
שהחילוק בין זכירה לסיפור הוא בג' דברים: הדיא,
שבזכירה אין צריך אלא להזכיר לעצמו יצ"מ, אבל

האמת שקרבנו המקום לו והבדילנו מן האומות וקרבתנו
ליחודו וכן מתחיל ומודיע שעבדים היינו במצרים וכל
הרעה שגמלנו ומסיים בניסים ונפלאות שנעשו לנו,
ובהל"ה שם: כל מי שלא אמר ג' דברים אלו בפסח

לא יצא יד"ח ואלו הן פסח מצה ומרור פסח על שום
מה וכו', ומסיים הרמב"ם: ודברים האלו כולן נקראין
הגדה. עכ"ל. הרי להדיא, שכל הג' חילוקים אלו כולן
נכללין בהמצות של „הגדת לבנך“ בהמצוה של ספור.
וכיון שמצות צריכות כוונה ע"כ ה"י מצוה לכיון לצאת
בג' דברים אלו. עכ"ד.

ולפ"ז נראה, שהבעל הגדה, שרצה ג"כ לבאר לנו
עיקר המצוה של ספור יצ"מ והחילוקים שבה,
ע"כ הקדים בדבריו המשנה של ראב"ע, לומר, שגם
בכל השנה איכא מצוה להזכיר יצ"מ בלילות, וא"כ
מה ניתוסף אותה הלילה בהמצוה של ספור מה שאין
בזכירה, וע"ז הוא דמסיים: ברוך המקום כנגד ארבעה
בנים דברה התורה בהמצוה של ספור, והיינו שמצוה
להודיע לבנים וכפי דעתו של בן אביו מלמדו, ואח"כ
מבאר מתי היא המצוה של ספור לבנים: יכול מר"ח
וכו' ת"ל בעבור זה בשעה שכצה ומרור מוגהים לפניך,
ואח"כ מתחיל בגנות ומסיים בשיבה: מתחלה עובדי
ע"ז היו אבותינו ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו ומתחיל
לדרוש מארמי אובד אבי ומאריך בדרש פרישה זו עד

ספור הוא לספר לאחר דרך שאלה ותשובה, כדכתיב:
והי כי ישאלך בנך וגו' והגדת לבנך וגו', הבן שואל
מה גשתנה וכו' והאב משיב עבדים היינו, ואפי' ה"י
לבדו שואל לעצמו מה גשתנה וכו' כדרך ספור לאחר;
ועוד חילוק, שבזכירה אין צריך אלא להזכיר היציאה
ממצרים לבדה, אבל בספור צריך לספר כל ההסתלשלות
וצריך להתחיל בגנות ולסיים בשיבה; ועוד ניתוסף
במצוה ספור, לספר טעמי המצות של אותה הלילה,
רכן גמליאל אומר כל שלא אמר ג' דברים אלו בפסח
לא יצא יד"ח ואלו הן פסח מצה ומרור וכו'. וכל זה
עיקר המצוה של ספור יצ"מ, וכן מבואר להדיא ברמב"ם
פ"ז מה' הו"מ וז"ל: מצות עשה של תורה לספר
בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל ט"ו
בניסן שנא' זכור וגו' ומגין שביליל ט"ו ת"ל והגדת
לבנך וגו', ואח"כ מבאר הרמב"ם מה היא המצוה של
ספור וכתב שם בהל"ב: מצוה להודיע לבנים שנא'
הגדת לבנך לפי דעתו של בן אביו מלמדו כיצד אם
ה"י קטן או טפש וכו' ואם ה"י הבן גדול וחכם וכו'
וצריך לעשות שינוי כדי שיראו הבנים וישאלו ויאמרו
מה גשתנה וכו' אין לו בן אשתו שואלתו ה"י לבדו
שואל לעצמו, ובהל"ד: וצריך להתחיל בגנות ולסיים
בשיבה כיצד מתחיל ומספר שבתחלה היו אבותינו בימי
תרה ומלפניו כופרין וטועין אחר ההבל ומסיים בדת

7 - תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קטז עמוד א

אמר ליה רב נחמן לדרו עבדיה: עבדא דמפיק ליה מריה לחירות ויחבי ליה כספא ודהבא, מאי בעי למימר ליה: אמר
ליה: בעי לאודווי ולשבוחי. אמר ליה: פטרתי מלומר מה גשתנה. פתח ואמר עבדים היינו.

8 - ספר המצות לרמב"ם מצות עשה קנו

המצוה הקנ"ז היא שצונו לספר ביציאת מצרים בליל חמשה עשר בניסן בתחלת הלילה כפי צחות לשון המספר.
וכל מה שיוסיף במאמר ויארץ הדברים בהגדלת מה שעשה לנו השם ומה שעשו עמנו המצרים מעול וחמס ואיך
לקח השם נקמתנו מהם ובהודות לו ית' על מה שגמלנו מחסדיו יהיה יותר טוב. כמו שאמרו (הגש"פ) כל המאריך
לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח. והכתוב שבא על הצווי הזה הוא אמרו ית' (ס"פ בא) והגדת לבנך ביום ההוא
וכו'. ובא הפירוש (שם ומכיל"ן) והגדת לבנך יכול מראש חדש תלמוד לומר ביום ההוא אי ביום ההוא יכול מבעוד יום
תלמוד לומר בעבור זה בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך. כלומר מתחלת הלילה
חייב אתה לספר. ולשון מכילתא [דרשב"י במדרש הגדול] מכלל שנאמר כי ישאלך בנך יכול אם ישאלך אתה מגיד
לו ואם לאו אין אתה מגיד לו תלמוד לומר והגדת לבנך אע"פ שאינו שואלך אין לי אלא בזמן שיש לו בן בינו לבין
עצמו בינו לבין אחרים מניין תלמוד לומר ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים. כלומר
שהוא צוה לזכרו כמו אמרו (עשה"ד ע' קנה) זכור את יום השבת לקדשו. וכבר ידעת לשון אמרם (הגש"פ) ואפילו
כולנו חכמים כלנו נבונים כלנו יודעים את התורה כלה מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים וכל המספר ביציאת
מצרים הרי זה משובח. וכבר התבאר משפטי מצוה זו בסוף פסחים (קטז ב - קיח א):

9 - רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ז הלכה ה

כל מי שלא אמר שלשה דברים אלו בליל חמשה עשר לא יצא ידי חובתו ואלו הן, פסח מצה ומרור, פסח על שם
שפסח המקום ב"ה על בתי אבותינו במצרים שנאמר + שמות י"ב+ ואמרתם זבח פסח הוא לה' וגו', מרורים על שם
שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים, מצה על שם שנגאלו, ודברים האלו כולן הן הנקראין הגדה.

10 - הגדת מנחת אשר עמ' רטז

ישתמר כל הפרייה, כדחתן בני עירי פסחים, ואח"כ
מביא דברי ר"ג כל שלא אמר ג' דברים אלו בפסח
לא יצא יד"ח וכו', ומה נגמרה המצוה של ספור, ואח"כ
מתחיל ענין אחר, אמירת החלל, ומתחיל: בכל דור
ודור חייב לראות עצמו וכו', שיהיו הקדמה לחיוב החלל,
ומתחיל באמירת החלל, ונמצא שכל דברי התורה אין
בוים מענין אגדה ודרוש, אלא כולם נכונים על יסוד
ההלכה וחלקי המצות של ספור יציאת מצרים.

א' במצות הזכירה די כמה שהוא מזכיר יציאת מצרים הזכרה כל שהוא וכיון שאמר זכר ליציאת מצרים כמו שזוכרים בקידוש היום קיים מצות הזכירה, אבל במצות הסיפור על האדם לספר פרטים כל שהם מן האופן שבו יצאו ממצרים, דוה דרך סיפור שהוא סיפור הדברים מהמאורע שהוא מספר עליו, ובהזכרה בעלמא אינו יוצא ידי"ח כליל א' דפסח עד שיפרט פרטים מסויימים מיציאת מצרים וכמו שכתב הרמב"ם בפ"ז הלכה א' דמצוה לספר

בנסים ונפלאות שנעשו עם אבותינו (ולאיתי שכ"כ צמח"ס שיק על המנוח מנה"כ"ט ע"ש), וכ"כ בפנים יפות פירוש בא ד"ה ויש לפרש שכתב וז"ל "א"כ מה ענין מצות סיפור יצי"מ בלילה זו מכל הלילות, ע"כ שכוונת מצוה זו להרבות בסיפור" וכ"כ בחיי אדם כלל ק"ל סעיף י"א וז"ל "והיא מצוה נוספת על כל שאר לילות, שהרי בכל לילה חייב להזכיר יציאת מצרים, אבל בלילה זה חייב לספר המעשה".

ב' בזכירה אין צריך אלא להוציא בשפתיו ולמ"ד הרהור כדיבור מהגי אף בהרהור ככל מצוות שבדיבור שיוצא בהם, אבל בסיפור יצי"מ לכר"ע לא מהני הרהור דבהרהור אין כאן סיפור כיון דאין הרהור לכו נשמע לאחרים וכבר חמה הגאון ר' שלמה קלוזנר על מה שכתב הפמ"ג בסי' תע"ד במשבצות זהב סוף ס"ק א' וכן בפתיחה כוללת הל' קריאת שמע אות ד' דיוצא ידי חובתו בסיפור יצי"מ בהרהור למ"ד הרהור כדיבור דמיא, דאיך יקיים מצות סיפור יצי"מ בהרהור הלב דהרי כתיב והגדת לבנך הרי

11 - חייושי רע"א על ש"ע אורח חיים סימן רע"א

עבר יצא חסד, דווקא דומר דלמה הקדשן כחול לוחם שלי להחלל, וכן לכאורה לאו דוקא חסד חלל וכל שחומר שבת ודומה שבת עובת גיב ויאל, דמיא חסד שבת דווקא : שם בא"ד ודע דקדושת ניוס טוב, ע' חלל חסדתי ס"ד

12 - מהר"ם שיק ספר המצוות מצוה כא

מ"ע לספר ביציאת מצרים בלילה הראשונה של פסח שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא וביאר הרמב"ם כמנין המלות מ' קל"ז בלשון והגדת היינו שימשך הדברים וירבה בסיפור מתחילת ועד סוף וכמו שפירשו חז"ל לקטוף בלכיתו שלל את חבותינו בלכך הוציא ה' אלל כל הדורות עד סוף כל הדורות הוציא ה' את הול כלל לשון והגדת דהגדה מל"ט בלשון המשכה בלשון המצות ניד שמה וכיוצא בזה ולכך תיבן שכלל בלשון והגדת היינו שכל המצוה ה' משובח ואין זה כמו מלה לזכור יצי"מ בכל יום דזכירת יצי"מ בכל יום הוא רק נקודת מושג משום שפי"מ יצי"מ ונסלחות שפסח ה' לנו יכר ששגיח ה' על העולם התחנן וכמו שהאריך הסור בלוח"מ ס' תרכ"ה שלקך מלה המלות בזכר יצי"מ ולכך נתחייבו ישראל לשמוע בקול ה' ולשמות הרבה מלות יותר מכל האומות כנאמר כי פנדי הם חלל אין בכל זה הגדה וסיפור אלל כהאי קרא והגדה ומלה זו היא דווקא כליל ס"ו כניסן כמו שקבלו חז"ל כפסח זה כשפסח שיש מלה ומרור מוכיח לטען והרמב"ם ל' שם דמיד כתחילת הלילה

סוף מנהו זה מרותו ככלל והגדת לבנך שכרי המיוב סף של מי שאין לו בנים ואמאי כתיב לבנך אלל לסורות שהמלה מיד כתחילת הלילה כשפסח שהמרים נטורים ונאמר מל"ט הקסה מה בין מלות הגדה למלות זכירת יצי"מ ולמ"ד נראה דהנה הרמב"ם שם כמנין המלות הביא לשון המכילתא שנאמר שם אין לי אלל כשיש לו בנים וכו' בינו לבין עצמו מנין מ"ל זכור את יום ומוס משמש דהמכילתא משרשח דהוא כלל ואח"כ משרשח הטרט והגדת לבנך ביום ההוא ללמוד כפסח זה וזה לכאורה קשה על מה שכתב רש"י כמורה וכו' שכלל שמזכירין יצי"מ בכל יום שגרי כשלמה אמר"י אין בכלל אלל מה שכתב וכתב רכרי רש"י פלמו שנים כמכילתא המוכח בליקוט ומזכיר יצי"מ שמזכירין יצי"מ בכל יום וביאר המורח"י והג"א דזכור הוא המקור ולשון סוף בכל עת וכפסח מ"ח הקסה על רש"י שגרי כפס"ק דזכירת יצי"מ זה מלמטן חזכור את יום נאסך וגו' ולק"מ שגרי כמכילתא פלמו נאמר כן אלל שמסיים אין לי אלל ביום כלילת מנין מ"ל למטן חזכור ומה שהקסה כפסח מסי"ח וכמ"ח

13 - חיי אדם כלל קל סעיף יא

יא כל אחד מ' ישראל מחייב מן התורה לספר יציאת מצרים, כליל ראשון מדאורייתא וכליל שני מדרבנן, והיא מצוה נוספת על כל שאר לילות, שהרי בכל לילה חייב להזכיר יציאת מצרים, אבל בלילה זה חייב לספר המעשה, וכמו שנסדר בהגדה. ולכן אמר רבן גמליאל כל שלא אמר שלשה דברים אלו, רצה לומר השעם של שלשה דברים אלו שהם פסח מצה ומרור, לא יצא. ואם אין

14 - פרי מגדים פתיחה להלכות ק"ש אות ד'

היינו יציאת מצרים ונרש"י שם : ד הא דמחייב להזכיר יצי"מ מל"ט ביום ובלילי כנראה, טעם מיע מים ודבריהם כן וזמנא ימי חייך היתים כל ימי חייך כלילי ולמט לא פנחס הר"ם ז"ל למיע פסיע לא כאן כתי' קיים ולא בפתיחה על הלכותיו כתב רק מיע אחת לקרי' קיים לכו וגם כמנין המל"ט מלמטן כע"ה. ובטריי לל"ח בהלכות פסח עמדתו על זה אם ספור יצי"מ מל"ט מיע תמיד בכל יום א' ביום וא' כלילת למט מל"ט הר"ם ז"ל בהלכותי חתן ומלה כמתיחה די לספר כלילי מל"ט

באותו הילול וגם על בקרא קשה והגדת לבנך כו' וסא ככל יום מחויב בילול נכ' וליס והגדת פלורין ובהלכות (עין רמ"א על המורה סי' חיי שרה הכריזי נא לי כח מי את ובהלכות קיימ' השטח לבני שיחי נרתי לענין אגיד) זה לא יתכן להאמר כלל דודאי טעם הגדה סכל דברי חז"ל ומיה כי אמר סי' טו' אלו מתנאים יאל' ושלום דברים פסח מזה ומורו ולרין למימריהו הכל מורגני וכדבעינן למימר שם חיים: ומיה יס' לו' רביס מ"ס לו' יול' מלרס אכל בלילה דחתיא מריבויה כל ימי חייך להביא הילול' וכבר ידוע דכל מילי הבאים מריבויה לא נכנסו במנין מלות ואינם מיע' רק מלות בעלמא מיי' ויל' מלרס בלוחו הילול מלות פשה כוס. שסרס יס' בין מלות בעלמא מן החורה וזין מלו' עשה כמו שירלס הרחלס במחוי' מיה' א' בעומר ישיש בתו' ונדף סי' עס ובלאן קדוים ישיש ונחוי' שבוטות כ"ג ב' ד"ס דמוקי שהטובע חלס על מלי' שיפור דל'ין בו עשה רק מריבויה דכל חלב ולעס' א"ן חל כו' ולפסר נמי א' יס' לו' לקיים מלות בעלמא ועשה נמורס דחי' טעסס נמורס למלות בעלמא ובלאמר עוד דסובר הר"מ ז"ל כי למען מזכור יום לאתך מלרס כל ימי חייך זכירה בלב נ' וזי' בנך ובליל פסח ריך שיגיד כסס כדכתיב והגדת לבנך כו' וסמס הגדס נמי כסס (עין סי' כ"ג) נגר ומיע' בעמולל כ"י י"ס ז' הגדת סיוס די מחוך דנריו כללו הגיד. אכל' מלרס מליס בלב ע' שורס אמר דברים ז' י"ז וחי' י"ז כו' וגם בשורס דבר שי"ך בלב ול'ין כלן מקושן) איכ' חיים שלל: הר"מ ז"ל א' למימ: וכל זכ' חיים סלל מיע' וליס בתח' פסר המרס כמחטסס סול' ומחלס' וז'

15 - שו"ת האלף לך שלמה השמטות סימן נ

הנה הראשונים הקשו דלמה אין מברכין ברכה על סיפור יציאת מצרים ועיין בספר מעשה נסים להגאון מליסא מ"ש בזה ואני בחבורי מעשי די יוצר כתבנו בזה. אך ראיתי בפמ"ג שכתב כיון דהרהור כדבור דמי לכך אין מברכין עליו כמו בק"ש וכו' ודבריו תמוהין בזה דודאי בסיפור יצי"מ לא מהני בהרהור דאינו דומה לשאר מצות התלויין בדיבור דדוקא היכא דכתיב דיבור לבד בזה אמרינן דהרהור כדיבור דמי אבל ביצי"מ כתיב והגדת לבנך הרי בעינן שתהי הגדה הראוי' לאחרים ובהרהור אינו נשמע לאחרים כלל ואינו יוצא בהרהור בזה וז"פ ונכוף.

16 - שולחן ערוך אורח חיים סימן סב סעיף ג

צריך להשמיע לאזנו מה שמוציא בפיו, ואם לא השמיע לאזנו, יצא ובלבד שיוציא בשפתיו.

17 - בית יוסף אורח חיים סימן תרפ"ט

ולפיכך יש לתמוה על הרמב"ם שפסק בפרק א' מהלכות מגילה (שם) שאם היה הקורא חרש השומע ממנו לא יצא וכן יש לתמוה על הר"ף והרא"ש שכתבו המשנה כצורתה ומשמע דסבירא להו דחלכה היא ואפשר לדחוק ולומר שהם סוברים דאף על גב דתלמודא מוקי מתנתין כרבי יוסי היינו אי אמרינן דכי היכי דפליגי בקריאת שמע פליגי במגילה אבל כיון דחזינן דרבי בפרק היה קורא גבי קריאת שמע כתב הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא רבי יוסי אומר לא יצא דמשמע דסבר דיצא ומשום הכי קתני לה בסתם ורבי יוסי דפליג הוה יחידאה וגבי מגילה קתני סתם דלא יצא ולא כתב שום חולק בדבר אית לן למימר דסבירא ליה דמגילה שאני דבעינן בה פרסומי ניסא וכל שלא השמיע לאזנו ליכא פרסומי ניסא ומכל מקום הדבר דחוק כיון דחזינן דתלמודא משמע ליה דמגילה וקריאת שמע שוים הם מנין לנו לחלק ביניהן.

18 - תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יח עמוד א

קראה על פה לא יצא וכו'. מנלן? - אמר רבא: אותי זכירה זכירה, כתיב הכא והימים האלה נזכרים, וכתיב התם +שמות י"ז+ כתב זאת זכרון בספר, מה להלן בספר - אף כאן בספר. וממאי דהאי זכירה קריאה היא? דלמא עינן בעלמא - לא סלקא דעתך, (דכתיב) +מסורת הש"ס: [דנתניא+] +דברים כ"ה+ זכור, יכול בלב? כשהוא אומר לא תשכח - הרי שכחת הלב אמור, הא מה אני מקיים זכור - בפה.

19 - מעשה רב עם ביאור סדר כהלכתו

יפה. וכאן לא חש לה רבינו ז"ל, נלענ"ד מתרי טעמי: חדא דאמרינן במגילה דף כ"ה ע"ב דבמגילה עשרה קורין אע"ג דבעלמא תרי קלי לא משתמעו וכאן יוצאין הם והשומעין מהם, דאידי דחביבא מפני הנס יהבי דעתייהו ושמעי. והכא נמי מפני חביבות הנס יהבי דעתייהו. ועוד דהברכה אם לא יכוין בקצתה בשם או מלכות המעכבין בברכות לא יצא ידי חובתו. אבל הגדה דהיינו מצות סיפור יצי"מ יוצאין ידי חובתן מה"ת אף בקצתה. והכא ודאי שמעי מקצת הדברים.

(סדר כהלכתו)

(ז) ואומר הא וכו' וכלם שומעין. כך מבואר בפסחים קט"ז ע"ב שבעה"ב אומר הגדה ומוציא בני ביתו והם אינם אומרים. שהרי למדו דסומא חייב בהגדה, מדאמרי רב יוסף ורב ששת שהיו סומין כו' ההגדה בביתם, ש"מ דבני חיובא נינהו להוציא בני ביתם. והנה בשו"ע אר"ח סי' קפ"ג סק"ג פסקינן לענין ברהמ"ז בזימון דמדויגא המברך מוציא להמסובין. מ"מ נכון שכל אחד מהמסובין יאמר בלחש עם המברך כל ברכה וברכה כו' שמא לא ידקדק לשמוע

20 - שו"ת חתם סופר חלק א (או"ח) סימן טו

תו הקשה ק' ג' נהי דפליגי בק"ש באמת ויצב לא פליגי ואיך יוציא הסומא ל"ח, והרי עיקר ראיתו מפרק ערבי

פסחים דמייתי תוס' מגלה כ"ד הנ"ל והתם מבואר דביציאת מצרים דאורייתא לא מצי מפיק סומא, וכתב פר"ח וז"ל, ואין להתעקש ולומר דביציאת מצרים דכתיב ביה זכירה והוא בפה כדמוכח פ"ב דמגלה אינו מוציא אחרים ל"ח, דליתא דהא קי"ל בפרק לולב הגזול שומע כעונה עכ"ד. ודבריו האחרונים הללו מאוד תמוהים דאם זכירת יציאת מצרים דפרק ע"פ חמיר משום זכירה משמע בפה א"כ דק"ש נמו הא מהאי קרא דלמען תזכור נפקא שהיא דרשת בן זומא שלא זכה בה ראב"ע, וא"כ בכל בקר וערב צריך לזכור בפה ואיך יוציא הסומא ל"ח, אבל הדבר אינו כמו שחשב הרב ז"ל אלא מ"ע דליל פסח הוא מוהגדת לבנך ובעי בודאי הגדה בפה, עיין גיטין ע"א ע"א תוס' ד"ה והא, ועכ"פ מחשבה וזכרון בעלמא לא מהני מש"ה סומא אינו יכול להוציא בדאורייתא (אפילו לכ"ע מדכתיב בעבור זה) ועיין במגן המצות להרמב"ם שבראש היד החזקה ושבת ספר שרשים מצוה קנ"ז שלא הביא רק לשון הקרא והגדת לבנך, וברפ"ז מחמץ ומצה צירף לזה גם פסוק זכור את היום ע"ש, ועכ"פ ביום ההוא בעי אמירה בפה בלי ספק ולכן צריך שיוציאו מי שהוא חייב, ומ"ש פר"ח דבפרק לולב הגזול אמרינן שומע כעונה אשתומא קאמר, מה בכך הא על כל פנים צריך שישמע מבר חיובא. והענין בזה הוא כך דבכל המצות שאינם מוטלים על גוף האדם שלוחו כמותו ואין צריך לעמוד על גביו כלל, ומש"ה מ"ע שצויה הקב"ה למול בנו שעיקר המצוה שיהיה הבן נימול ומוטל + שם: וזה הוא שמוטל + על האב שלוחו כמותו ואפילו האב במצולות הים ומ"ע של שחיטת קדשים שמוטל על הבעלים שיהיו קדושים נשחטים או שיהיה כרי + שם: כריינן + מופרש ממתנות כהונה וכל כיוצא בזה הוה שלוחו כמותו ושלא בפניו, אבל מצוה שעל גופו כגון להניח תפילין ולקח לולב אי אפשר לשלוחו שיניח על ידו של עצמו או ליטול לולב בידו ויוציא רבים ל"ח זה א"א, ויעיל כפות תמרים בזה (ואין הספר אתי לציין מקומו + הוא שם /סוכה/ בדף מ"א ע"ב מנא הני מילי+), וה"ה בעבירה כגון שהמצוה שינוח הגוף ואזהרה שלא יעשו ידיו מלאכה, ומש"ה אפילו למ"ד יש שליחות לעכ"ם להחמיר ויש שליח לדבר עבירה היכא דאינו בר חיובא, מ"מ מותר מן התורה שיעשה נכרי בשליחותו שאין ידו של גוי העושה מלאכה כידו של ישראל, והארכתי בזה בחי' ר"פ מי שהחשיך, ולפ"ז בכל מצות התלויה בדבור פה אי אפשר שיוציא אדם את חבירו ל"ח + שם: כיון דאין + דאין פיו כפיו, ואלולי כן היה אדם בשוקים ורחובות וזה פורס על שמע בבהכ"נ ומוציאו ידי חובתו וכיוצא בזה (ומ"ש שליח ר"ה להוציא עם שבשדות מילתא אחריתי היא ואין כאן מקומו כמובן) ולא עלה זה על הדעת ע"כ אתו"ל שומע כעונה כיון ששומע ומכוון לדבריו שמיעת אזנו הוה כמוציא בשפתיו ממש וכאלו נעשית המצוה בגופו של זה, נמצא יש כאן ג' מינין, מצוה המוטלת על גופו לא שייך שליח כלל, ושלא ע"י גופו נעשית ע"י שליח אפילו שלא בפניו ויוצא ל"ח, ומצוה תלויה בדבור אי שמע הוה כעונה ויוצא ל"ח ובלבד שישמע מבר חיובא:

21 - טור אורח חיים סימן תפא

אכלו בסוף כזית מצה דמינטרא ולא טעמינן בתר הכי כלום בר מכסא דברכת מזווא וכסא דהלילא ומאן דצחי לית ליה רשותא למשתי חמרא אלא מיא וכ"כ כל הגאונים ותימא מנ"ל הא דהא לא קאמר אלא אין מפטירין לאחר הפסח אפיקומן היינו שלא לאכול אבל למשתי שרי ומנהג פשוט הוא שלא לשתות יין ופ"ה יונה טעם למנהג לפי שחייב אדם לעסוק כל הלילה בהלכות פסח וביציאת מצרים ולספר בנסים ונפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו עד שתחטפנו שינה ואם ישתה ישתכר והכי איתא בתוספתא חייב אדם לעסוק בהלכות פסח וביציאת מצרים כל הלילה וזהו ששינוי מעשה בר"א ורבי יהושע שהיו מספרים ביציאת מצרים כל הלילה וכו':

22 - ספרא בחוקותי פרשה א

מלמד שהמקום מתארה שיהו עמילים בתורה. (ב) אם בחוקותי תלכו, יכול אילו המצות, כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם הרי מצות אמורות, הא מה אני מקיים אם בחוקותי תלכו להיות עמילים בתורה, וכן הוא אומר אם לא תשמעו לי יכול אילו המצות, וכשהוא אומר ולא תעשו את כל המצות האלה הרי מצות אמורות, א"כ למה נאמר אם לא תשמעו לי להיות עמילים בתורה. (ג) וכן הוא אומר זכור את יום השבת לקדשו יכול בלבד, כשהוא אומר שמור, הרי שמירת לב אמורה, הא מה אני מקיים זכור, וכן הוא אומר זכור ואל תשכח את אשר הקצפת את ה' אלהיך במדבר, יכול בלבד, כשהוא אומר אל תשכח הרי שכחת לב אמורה, הא מה אני מקיים זכור שתהא שונה בפיק, וכן הוא אומר זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים, יכול בלבד כשהוא אומר השמר בנגע הצרעת לשמור מאד ולעשות הרי שכחת לב אמורה, הא מה אני מקיים זכור שתהיה שונה בפיק, וכן הוא אומר זכור את אשר עשה לך עמלק, יכול בלבד, כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת לב אמורה הוא מה אני מקיים זכור שתהיה שונה בפיק. (ד) וכן הוא אומר ונתתי את עריכם חרבה יכול מאדם כשהוא אומר והשמותי אני את הארץ הרי אדם אמור הא מה אני מקיים ונתתי עריכם חרבה מעובר ומשב, וכן הוא אומר והשימותי את מקדשיכם, יכול מן הקרבנות כשהוא אומר ולא אריח בריח ניהוחכם הרי קרבנות אמורים הא מה אני מקיים

והשימותי את מקדשיכם מן הגדודיות. (ה) אם בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם הלמד לעשות לא הלמד שלא לעשות שהלמד שלא לעשות נוח לו שלא נברא.

23 - שו"ת בנין אב סימן כ'

זכירת יציאת מצרים וספור יציאת מצרים אינם שתי מצוות נפרדות. אלא שני חלקי מצוה המשלימים זה את זה. המצוה היסודית היא לזכור את יציאת מצרים תמיד בכל יום, ככתוב "זכור את

היום הזה אשר יצאתם ממצרים" בלשון צווי. אולם כדי שתהא משמעות לתזכורת זו, צוותה התורה פעם אחת בשנה בליל ט"ו בניסן לא רק לזכור אלא להגיד, לספר ולהמחיש את יציאת מצרים. כדי לזכור יש צורך בידיעה מוקדמת, ורק אחר הספור וההגדה אפשר להזכיר את הידוע והמוחש, ואם לא ידוע הספור אין טעם בזכירה בכל ימות השנה. תכליתה של מצוות ספור יציאת מצרים בליל ט"ו בניסן בהרחבה היא לזכור את יציאת מצרים בכל ימות השנה, כדי שתהא הזכירה משמעותית ותזכיר גם ברמז את כל הענין. ואלו הם דברי רש"י, למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים, על ידי אכילת הפסח והמצות תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך. על ידי הפסח תועיל הזכירה שנצטוו בה בכל יום. אמנם צווי הזכירה נאמר בכתוב זכור את היום, כפי שפרש רש"י בפרשת בא, אבל תכלית הפסח והמצוה היא למען תזכור כדי שתהיה משמעות לזכירה זו כל ימי חיך. ומה שלמדו במשנה הוא רק הרבוי כל ימי חיך הלילות, אולם הצווי עצמו נאמר בפרשת "בא".

לאור הדברים מבוארים גם דברי הרמב"ם שלמד את הפסוק זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים, על ספור יציאת מצרים בליל ט"ו בניסן משום שרק אם מקיימים היטב את ספור יציאת מצרים בליל ט"ו בניסן אפשר לזכור את היום הזה במשך כל ימות השנה, ביסוד זה אפשר גם להבין מדוע לא מנו מוני המצוות את זכירת יציאת מצרים כמצווה נפרדת אע"פ שיש בה צווי מיוחד בכתוב. משום שלמעשה המצוה היא לזכור את יציאת מצרים בכל יום ובכדי לזכור צוותה התורה לספר בליל ט"ו בניסן, למען תזכור את יציאת מצרים כל ימי חיך.

לדברנו המימרא כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח, יש לה משמעות יותר עמוקה. כל המרבה לספר ביציאת מצרים, לא רק שמקיים את מצוות הספור בהדרגה יותר ובהרחבה, אלא משובח הוא בכל ימות השנה, כל המרבה לספר ביציאת מצרים משובח הוא כל ימי חייו, בכל קריאת שמע זכר יציאת מצרים שלו משובח יותר ובעל משמעות. סדר פסח הוא המאגר ממנו שואב היהודי את הרגשת יציאת מצרים לכל ימות השנה, וזו תכלית ההגדה למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך.

24 - העמק דבר דברים ט"ז

וכמו שהאב מספר לבנו מעשה שיש בו מוסר והספור ארוך כדי שעה ובכל יום מזכירו ברמז קל כל הסיפור ובכל שנה חוזר ומספר מחדש כדי שיעשה שורש בלבבו כך מצוה לעשות ספור ארוך בזה הלילה ובכל יום סגי בזכירה לבד

25 - מאפלה לאור גדול עמ' 31

formulated it: the daily *zechirah* provides a substratum and a context which gives greater meaning to the annual performance of *sippur*. On the other hand, the cursory mention that satisfies the halachic requirement for *zechirah* would become stale and hollow without the periodic infusion of the detailed and passionate¹³ narrative required on the night of the fifteenth of

(a) The relationship of the formal, periodic, *mitzvah* of *ve-samachta be-chagecha* to the ongoing expectation that a Jew will live each day with a sense of *simchah* which derives – generally – from our abiding awareness of the *Ribono shel Olam*'s immanence in our lives, and – specifically – from the *simchah shel mitzvah* which we should experience regularly. It would be unrealistic to reach for a state of *u-s' machtem lifnei Hashem* on Yom Tov if we did not have the continuous substratum of *simchah*; conversely, the intense, focused, experience of *simchat Yom Tov* enriches our year-round state of *simchah*.

(b) The relationship of the once-a-year observance of Tish'ah be-Av to the halachic requirement for year-round mourning for the loss of the *beit ha-mikdash*.

חילוקים בין מצות סיפור יצ"מ לזכירת יצ"מ

כבר עמד המנח"ח מצוה כא לחקור בעיקר החילוק בין מצות סיפור יצ"מ בליל פסח למצות זכירת יצ"מ בלילה כל השנה כולה. המנח"ח רצה לומר שהם חלוקים בדינם אם אפשר לקיים המצוה ע"י הרהור. לכאורה פשוט דבמצות סיפור יצ"מ אינו יכול לקיימו בהרהור, דאפילו תימא דהרהור כדיבור דמי שאני הכא דכתיב "והגדת לבנך" משמע דבעינן הגדה בפה. משא"כ במצות זכירת יציאת מצרים כיון שהתורה צוה בלשון זכירה יתכן דאפילו למ"ד הרהור לאו כדיבור דמי, היינו במקום שהמצוה הוא בדיבור אבל הכא שעיקר המצוה הוא הזכירה בלב שפיר נוכל לקיימו בהרהור. וכבר העיר השאג"א בס' יג שמהגמ' במגילה ית. משמע גבי מצות זכירת עמלק דכתיב "זכור" וגם "לא תשכח" גילתה לנו תורה שאי אפשר לקיים מצוה זו בלב אלא בעינן זכירה בפה, אבל בשאר זכירות דלא כתיב "לא תשכח" רק זכירה בעלמא אפשר לקיימו ע"י זכירה בלב בלי אמירה כלל. ובאמת זהו דעת הפמ"ג בפתיחה כוללת לק"ש ס"ק ד מצות זכירת יצ"מ אפשר לקיימו ע"י הרהור בלב ולא בעינן זכירה בפה. אמנם האריך השאג"א להוכיח שאינו יוצא מצות זכירת יצ"מ בלב בלבד אלא בעינן זכירה בפה ממש כדבעינן במצות זכירת עמלק. וראייתו הוא מסוגיא דברכות כ: לרבינא הרהור כדיבור דמי מדמצינו בק"ש שבעל קרי מהרהר דאי לאו כדיבור דמי למה מהרהר. והשתא, אי ס"ד דמצות זכירת יצ"מ אפשר לקיימו רק בזכירה בפה, אפשר דהרהור לאו כדיבור דמי והא דמהרהר משום דבפרשת ויאמר הוא מזכיר יציאת מצרים שעיקר המצוה הוא בזכירה בלב בלבד, וכיון שהוא צריך להרהר הפרשה שלישית שבק"ש נגרר בתריה גם פרשה ראשונה ושניה (האריך השאג"א להוכיח הנחה זו דכל ג' פרשיות כחדא שווינהו רבנן ומקצתה גורר את כולה). א"ו מדהביא רבינא ראייה מהתם דהרהור כדיבור דמי ע"כ מצות זכירת יצ"מ הוא כק"ש דבעינן דיבור בפה והשתא אתי שפיר הא דמדדייק בש"ס מדמהרהר בעל קר, בודאי קי"ל בכל התורה כולה דהרהור כדיבור דמי. גם ראייתי בהגדה של פסח מנחת אשר שהביא מה שהעיר התו"ט מלשון המשנה סוף פ"ק דברכות "לא זכיתי שתאמר יצ"מ בלילות", דלשון "שתאמר" תמוה והול"ל "שתזכור" ודייק הרש"ש דאתא לאשמעינן שצריך אמירה בפה דוקא ולא סגי בזכירה בלב וכדעת השאג"א.

אמנם לפי דרכו של השאג"א שאינו מקיים מצות זכירת יצ"מ אלא בפה ולא סגי בזכירה בלב בלבד, חידש השאג"א דצריך לומר דכשחידש התורה גבי זכירת עמלק דבעינן זכירה בפה דוקא הוא גילוי לכל מקום שצותה תורה בלשון "זכירה" דבעינן זכירה בפה דוקא. וא"כ אפילו למ"ד דהרהור כדיבור דמי, שאני היכא דכתיב לשון "זכירה" דילפינן מזכירת עמלק דבעינן זכירה בפה ממש. וצ"ע לפי זה בשאר מקומות דכתיב לשון זכירה כמו גבי מרים וכיוצ"ב אמאי לא ילפינן נמי מהתם דבעינן זכירה בפה. ובאמת מצאתי בלשון החינוך במצות ספירת העומר מצוה של שכתב וז"ל וכעין ענין זה מצאנו בתורה בלשון זכירה דכתיב בענין עמלק "זכירה" ועל דבר מרים "זכירה", וכתיב ג"כ זכירה בענין יצ"מ, ועל זכירת מצרים באתנו הקבלה לעשותה בפה וכמו שאמרו ז"ל בברכת אמת ויציב דאורייתא ושאר הזכירות די לנו בהם בזכירת הלב בלבד והשגחתנו על הדברים עכ"ל (וצ"ע דבזכירת עמלק בודאי לא מספיק בזכירה בלב בלבד כדאיתא בגמ' בהדיא. ואפשר דכוונתו הוא דאלמלא קרא ד"לא תשכח" הוי אמרינן מלשון זכירה גרידא דדי בזכירה בלב אבל השתא דכתיב "לא תשכח" בודאי בעינן זכירה בפה). והשתא אתי שפיר דדוקא במקום דילפינן מקרא או שיש לנו קבלה מרבותינו שהמצוה הוא בפה אמרינן הכי, אבל מלשון זכירה גרידא הוי אמרינן שהוא מצוה בלב. מ"מ לפי הנ"ל אין חילוק בין מצות זכירת יצ"מ למצות סיפור יצ"מ לגבי דין הרהור, דבתרתייהו קי"ל דעיקר המצוה בפה ולא בלב.

יש עוד חילוק בין מצות זכירת יצ"מ למצות סיפור יצ"מ בזמן המצוה. בתלמידי רבינו

מברך עליו ב' פעמים אחר קודם אכילה ואחת אחר אכילה וכן היה נוהג הר"ם מרוטנבורג וכ"כ רבי האי ורב צמח ורב עמרם, אבל הר"ץ גיאות ואבי העזרי כתבו שאין לברך עליו כלל לפי שחולקים אותו לשנים לפני הסעודה ולאחריה וא"כ האיך יברכו כיון שפוסקים באמצע וכן היה נוהג אדוני אבי הרא"ש ז"ל, וכן ראוי לעשות בכל דבר שיש ספק בברכתו שאין לברך דבכות אינן מעכבות. ויש מקומות שנוהגין לקרות ההלל בבית הכנסת בצבור כדי שלא יצטרכו לברך עליו בשעת ההגדה ומה טוב ומה נעים ההיא מנהגא ויש לו סמך במסכת סופרים וכ"ו עכ"ל. הרי הטור משבח מנהגו של המחבר לקרות ההלל בבית הכנסת, והמקור למנהג זה הוא כדי לברך עליו כיון שאומרים כל ההלל ביחד (אגב, למדנו דאין שום טעם לקרות ההלל בבית הכנסת בלא ברכה שהרי כל המנהג לקרותו בבית הכנסת הוא כדי להרויח הברכה, אבל עיין בביאור הגר"א סוף ס' תפז דמשמע שהוא מטעם שאין הכל בקיאים בו). אלמא דבקריאת ההלל בבית הכנסת הוא מקיים מצותו וחיובו לקרות ההלל בליל פסח. ולכאורה יש להקשות האיך מקיים מצות קריאת ההלל בבית הכנסת שלא בפני המצה, הא בעינן לגמור את ההלל על המצה שהיא מונחת לפניו כדפרש"י על ההיא דלחם שעונין עליו דברים הרבה, שגומרין עליו את ההלל. וא"כ אינו מרויח כלום במנהג זה לקרות ההלל בבית הכנסת ותהוי ברכתו ברכה לבטלה דנהי שהוא בשעה שיש מצה ומרור מונחת לפניו, אין זה מספיק אלא בעינן מצה מונחת לפניו ממש. א"ו העיקר הוא כהב"ח דפירושו של "לחם שעונין עליו" אין הכוונה דבעינן שתהא המצה מונחת לפניו אלא הכוונה היא דעונין ומדברים על ענינו של מצה והגאולה.

דחלי טעמא עד סוף ג' שעות שכן דרך בני מלכים לעמוד בשלש שעות, ואטו בני מלכים מי הזו רובא ועלמא, אלא ודאי כדאמרו. כנ"ל."

והמגן אברהם (סי' נה סק"ז) כתב על הכס"מ דדבריו צ"ע, דאם כדבריו הוא, דק"ש מדאורייתא זמנה כל היום וכל הלילה, א"כ הרי ליה ק"ש מצות עשה שלא הזמן גרמא, וכגמרא אחא להריא דהיא מ"ע שהזמן גרמא.

אולם השאגת אריה (שם) דחה את קושית המג"א וכתב דאף שבאמת אין דברי הכ"מ נכונים בזה, מ"מ קושיא זו של המג"א עליו לא כלום היא. דאף אי נמצא דק"ש של יום זמנה כל היום ושל לילה זמנה כל הלילה, מ"מ כיון דשל יום אין זמנה כלילה ושל לילה אין זמנה כל היום אלא עד הנץ החמה לחוד, הרי ליה מ"ע שהזמן גרמא ונשים פטורות.

ובהא אזלי לשיטתיהו, דלפי השאגת אריה אפי"ג דוכירת יציאת מצרים של יום ושל לילה מצוה אחת היא, מ"מ כיון דהזכרה של יום לתא כלילה ושל לילה לתא ביום מצות עשה שהזמן גרמא היא, לכן אף אי נמצא דק"ש של יום זמנה כל היום, וכמ"ש הכסף משנה, אכתי נשים פטורות. אולם לפי המג"א כיון דמצות זכירת יציאת מצרים נדרגת כל היום וכל הלילה, מצות עשה שלא הזמן גרמא היא, לכן הקשה לפי הכסף משנה אמאי נשים פטורות ממצות קריאת שמע.

והפרי מגדים (א"א סי' ס סק"א) כתב טעם נוסף להא דנשים פטורות ממצות זכירת יציאת מצרים, דכיון שהרא"ה סובר דמצות זכירת יציאת מצרים היא רק ביום, ממילא הרי מ"ע שהזמן גרמא ומשום הכי נשים פטורות, ואפי"ג שחכמים תקנו להזכיר יציאת מצרים גם כלילה, תקנה זו אינה גורמת למצות להחשב כמ"ע שלא הזמן גרמא.

וכדברי המג"א, דנשים חייבות במצות זכירת יציאת מצרים, כתב גם המגן גבורים (שלטי גבורים סי' ע סק"ב). אולם מטעמא אחרינא, והוא דכשם שאמר ר' יהושע בן לוי (פסחים קה). דנשים חייבות בארבע

מבואר אפוא מהרמב"ן שאין המצוה לזכור את יציאת מצרים ג', אלא המצוה היא לזכור את הנסים האחרונים שנעשו לעם ישראל, בשונגאל מכל ונעשו להם נסים אחרים המצוה היא לזכור את אותם ה' החדשים. מעתה י"ל דהוא הדין בגאולה העתידה, אחר שיתגלה ה' ד' על עמו ויגאלם בנסים חדשים תהיה המצוה לזכור את אותם נסים.

חיובו נשים במצות זכירת יציאת מצרים

השאגת אריה (סי' יב) כתב דאפי"ג דקיימא לן ככך זומא דדריש ימי חי"ך שמצות זכירת יציאת מצרים נהוגת גם כללית, מ"מ כיון דים לתא כלילה ושל לילה לתא ביום, הרי שכל הזכרה היא מצות שהזמן גרמא ולכן נשים פטורות ממצוה זו. אולם המגן אברהם צ"ס סק"א) כתב שגם נשים חייבות במצות זכירת יציאת מצרים.

נראה שהמגן אברהם והש"ג במחלוקתם זו הולכים לשיטתם. וכותב ק"ש (פ"א הל' יג) כתב הרמב"ם: "הקורא אחר שלש שעות אפילו היה אנוס לא יצא ידי חובת קריאת שמע בעונתו, אלא הרי כקורא בתורה. ומכרד לפניה ולאחריה כל היום, אפילו אחר וקרא שלש שעות."

ומדברי הרמב"ם הללו למד הכסף משנה דמן החזרה זמן ק"ש כל היום, וי"ל: "יש שואלים, מ"מ, בשבבך דרשינן, כל זמן שבני שוכבים על משתם... והיינו לרוב בני אדם עד שיעלה עמוד השחר, לא דרשו בן ובקומדן כל זמן שבני אדם קמים, דהיינו כל היום, וי"ל דהכי דרשינן ליה, ומי"ה אמרי" הקורא מכאן ואילך לא הפסיק ות, ואילו לא היה זמן קריאת שמע כלל היו כרוחיו לכתלה, אלא ודקי"ל דצריך לסמוך גאולה לתפלה הפלילה כנגד התמידין תקנום יד היה קרב עד ר' שעות, ואם כן קודם צריך לקרות קריאת שמע, הקדימו זמנה עד סוף שלש שעות ואסמכוה אקרא ובקומדן, שעה בני אדם קמים. ותדע דאסמכתא היא ולא עיקר פירושא דקרא,

מדאורייתא היא. אולם לפי חוסי' במסכת מגילה יחנך דנשים אכן חייבות במצות זכירת יציאת מצרים עכ"פ מדרבנן, ולפי רבינו יוסף איש ירושלים אף מן התורה.

נפקא מינה נוספת בהאי פלוגתא כתב הפרי מגדים (א"א סי' תעט סק"ב) והבבלי יוסף (סי' תעג ס"ק טו) לגבי מצות סיפור יציאת מצרים. דבהלכות פסח (סי' תעב טע"ד) כתב השו"ע שגם הנשים חייבות בארבע נוסות וכל מצוות הנהגות באותו הלילה. וכפאור מהו מצוות הנהגות באותו לילה כתב המ"ב (סי"ק מה) דהיינו מצה ומדור ואמירת ההגדה. ולעיל (סי"ק מד) כתב דאע"פ שהיא מצוה שהזמן גומא נשים חייבות, שאף הן היו באותו חג. וכן כתב בספר החינוך (מצ' כא) דמצוה זו נודתה בזכרים ונקבות.

כיום המנהג חינוך כתב דדבר זה חידוש גדול הוא לומר דנשים חייבות במצוה זו, שהרי מצוה זו היא מצוה עשה שהזמן גומא ונשים פטורות. ומסיים המג"ח: "ולומר הטעם שגשים היו ג"כ באותו חג, כמו מקרא מגילה וארבע נוסות, כבר הוכיחו החוסי' כמנה מקומות דדבר זה אינו אלא דרבנן."

אולם הפרי מגדים והבבלי יוסף כתבו דנידון זה חלי' במחלוקת הג"ל. דלפי מש"כ חוסי' במסכת פסחים י"ל דאיה"נ נשים פטורות ממצוה סיפור יציאת מצרים. אך לפי מש"כ חוסי' במסכת מגילה נשים חייבות באמירת ההגדה מדרבנן, ולרבינו יוסף איש ירושלים חייבות הן מהתורה. ובנידון זה, אי נשים חייבות במצוה זכירת יציאת מצרים, נראה

דהשאגת אריה אזיל לשיטתיה, דבסימן י' כתב: "הנה נראה לי דבר ברור ופשוט שזמנה כל היום, מעלות השחר עד צאת הכוכבים, כמו דבר שמצותו ביום שכשר כל היום, ולכן דמי לקריאת שמע דהלה רחמנא בזמן קימה, הילכך אין זמנה אלא עד הנץ החמה לת"ק ועד ג' שעות לר' יהושע. כדחנן כפ"ק דברכות (ט:), ומכאן ואילך עבר זמן קימה. אבל הזכרת יצ"מ ביממה תליא רחמנא, כדכתב כל ימי חייו, והרי עד צה"כ יממה הוא, כדאמר בספ"ב דמגילה (כ:). ולא עוד, אם לא הזכיר כל היום

מפני שאף הן היו באותו חג, מוזאי טעמא יתחייבו הנשים במצות יציאת מצרים.

יש להעיר דבבבלי המגן גבורים לכאורה תלויים במחלוקת י"ס, אי אמרינן אף הן היו באותו חג במצוות דאורייתא או לא. ופסחים כתב חוסי' (שם: ד"ה ה"ז): "וזה דאמרינן דפטורות, אע"פ דאף הן היו באותו חג כי בטווחת הושבתי, חתם בעשה זא, אבל בארבעה נוסות דרבנן תיקנו גם לנשים, כיון שהיו באותו מבואר מחוסי' דלגבי מצוות דאורייתא לא אמרינן אף הן היו חגים."

אולם במסכת מגילה (ד' ד"ה שאף) כתב חוסי': "גבי מצה יש למה לי תיקשא דכל שישנו בכל האכל חמץ ישנו בקום אכול ויפוק ליה מטעם שהן היו באותו חג. וי"ל דמשום האי טעמא לא יצ"א מדרבנן, אי לאו מההיקשא. ורבינו יוסף איש ירושלים תירץ, דעתן למיפטרה מגזירה שדה דט"ו ט"ו דחג הטווחת, כדפי' פרק ברין (פסחים מג: ד"ה סלקא)."

מבואר אפוא דאף לגבי מצוות דאורייתא אמרינן אף הן היו חגים, אלא שלפי חוסי' לא היו חייבות אלא מדרבנן, ולפי רבינו יוש' ירושלים גם נשים חייבות מדאורייתא מטעם דאף הן היו חגים.

הרי שנחלקו הראשונים אי מחייבין נשים במצוות דאורייתא רק דאף הן היו באותו חג. כמסכת פסחים כתב חוסי' דבמצוות זא לא אמרינן אף הן היו באותו חג, ונשים פטורות מחוץ אף. במסכת מגילה כתב חוסי' דנשים אכן חייבות אולם רק מדרבנן, יוסף איש ירושלים סובר דחייבות הן מדאורייתא.

השתא דאחית להכי, הרי שלפי חוסי' במסכת פסחים, דס"ל דלא אף הן היו באותו חג אלא במצוות דרבנן, ליכא לחיובי נשים זכירת יציאת מצרים מטעם דאף הן היו באותו חג, שהרי מצוה זו

מצות זכירת יציאת מצרים

ילפינן מהקרא שבפרשת ראה, "לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני וגו' למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך".
 דבפסוק זה כתוב טעם לאיסור אכילת חמץ וחייב אכילת מצה בשבעת ימי הפסח, דצריך לזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, דהיינו בין ביום ובין בלילה. ומזה אפשר למילף דגם המצוה של זכירת יציאת מצרים בכל יום מצותה היא בין ביום ובין בלילה, דחזינן דיציאת מצרים טעונה זכירה ביום ובלילה. אמנם מקור המצוה דזכירת יציאת מצרים הוא מהקרא דזכור את היום הזה.

והנה עיין בפירוש רש"י על הפסוק למען תזכור את יום צאתך וגו' שכתב, וז"ל על ידי אכילת הפסח והמצוה את יום צאתך עכ"ל. ומבואר דרש"י מפרש דפסוק זה הוא טעם לאכילת מצה ומיירי בליל ט"ו, ואינו מדבר במצות זכירת יציאת מצרים. והיינו משום דאזיל דרש"י לשיטתו דסובר דמצות זכירת יציאת מצרים ילפינן מזכור את היום הזה, ולכך כתב דהקרא דלמען תזכור הוא רק טעם לאכילת מצה.

אלא דיש לעיין לפי רש"י היכן כתובה מצות סיפור יציאת מצרים. וצריך לומר דסובר רש"י דמצוה זו מקורה הוא מהקרא (שמות י"ג, ח') דוהגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, וכדאיתא בהגדה של פסח.

ב

ביאור שיטת הרמב"ם במצות זכירת יציאת מצרים
 וְזָכַרְתָּ אֶת יוֹם יְצִיאֹתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם

הרמב"ם לא מנה את מצות זכירת יציאת מצרים כמנין המצוות. והקשו האחרונים דצ"ע אמאי השמיטה, דהרי מצות זכירת יציאת מצרים היא מצוה מן התורה, וכדאיתא לקמן בברכות (דף כ"א) ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר, חוזר ואומר אמת ויציב, כיון דאמת ויציב מצוה דאורייתא. ומבואר שם בסוגיא דמצוה דאורייתא זו שמקיים אותה כשאומר אמת ויציב היא מצות זכירת יציאת מצרים, וכן כתב

רש"י שם (בד"ה אמת) וז"ל שמזכיר בה יציאת מצרים דחייבא דאורייתא היא עכ"ל. וכן מבואר ברמב"ם בפ"א מהלכות קריאת שמע (ה"ג) שכתב וז"ל ומצוה להזכיר יציאת מצרים ביום ובלילה שנאמר למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים וגו' עכ"ל. ומפורש בדבריו דמצות זכירת יציאת מצרים מצוה מן התורה היא. וא"כ צ"ע למה לא מנה הרמב"ם מצוה זו במנין המצוות.

1

ותירץ הגר"ח זצ"ל דבמשנתנו (דף יב): נחלקו ר' אלעזר בן עזרי' וחכמים אם מזכירין יציאת מצרים בלילות. ויסוד מחלוקתם הוא כיצד לדרוש את הפסוק כל ימי חיך, לראב"ע דרשינן לרבות את הלילות. וחכמים דורשים להביא לימות המשיח. וא"כ לחכמים ליכא דרשה לרבות את הלילות, ולכן לדעתם אין מזכירין יציאת מצרים בלילות. וא"כ יוצא דלראב"ע הדרוש כל לרבות את הלילות, ליכא דרשה דמצות זכירת יציאת מצרים נוהגת לימות המשיח, דהלא חזינן מהחכמים דצריך ילפותא שתהא זכירת יציאת מצרים נוהגת לימות המשיח, א"כ לראב"ע דליכא דרשה לימות המשיח, דהוא דרשה לרבות את הלילות, אין מצוה זו נוהגת בימות המשיח.

ולפי"ז מיושב למה לא מנה הרמב"ם מצות זכירת יציאת מצרים במנין המצוות, דהרמב"ם כתב בספר המצוות (שרש ג') דמצוה שעתידיה ליבטל אינה נמנית במנין המצוות, ומצות זכירת יציאת מצרים עתידיה ליבטל בימות המשיח.

2

ועוד תירץ הגר"ח זצ"ל דאליבא דהרמב"ם מצות זכירת יציאת מצרים אינה קיום מצוה בפני"ע, אלא דמהווה קיום במצות קבלת עול מלכות שמים דקריאת שמע, דממצות קבלת עומ"ש דק"ש היא לקבל עליו עול מלכות שמים ע"י זכירת יציאת מצרים, וזכירת יצ"מ היא חלק ממצות קריאת שמע. ויסוד דבר זה הוא מהקרא (במדבר ט"ו, מ"א) אני ה' אלוקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלוקים אני ה' אלוקיכם. ובמס' ר"ה: (דף ל"ב)

מצות זכירת יציאת מצרים

דמקיים קיום דקבלת עומ"ש בשתי הפרשיות האחרות של קריאת שמע.

8 והנה עיין בגמ' לקמן (דף י"ג): "אלא לדירך דאמרת חוזר וגומרה למה ליה לאהדוריה כדי להזכיר יציאת מצרים בזמנה" ופירש רש"י ד"ה בזמנה ז"ל בזמן קריאת שמע עכ"ל. ומבואר שצריך להזכיר יציאת מצרים בזמן ק"ש, וביום צריך לקיים מצוה זו קודם שלש שעות. ולפום ריהטא צ"ע, אמאי מצות זכירת יציאת מצרים אינה כשירה כל היום כשאר המצוות הנוהגות ביום, וכדמבואר במגילה (דף כ:): דנהגות כל היום. ועיין בשטמ"ק (שם ד"ה חוזר) דכתב דבאמת מצות זכירת יציאת מצרים כשירה כל היום אלא דמדרבנן לכתחילה צריך לקיימה בזמן ק"ש. וכן כתב השאגת אריה (סי' י'). אמנם לפי דברי הגר"ח זצ"ל נראה דדין דאורייתא הוא דצריך לקיים מצות זכירת יציאת מצרים בזמן ק"ש, דכיון דמצות זכירת יציאת מצרים חלק ממצות ק"ש, לכן זמנה גם כן בזמן ק"ש. והנה איתא בגמ' לעיל (יב.) "כל שלא אמר אמת ויצייב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא יד"ח". ומבואר שצריך להזכיר קריעת ים סוף כחלק ממצות זכירת יציאת מצרים. ומשום דזכירת יצ"מ היא חלק וקיום במצות ק"ש, וע"כ צריך להזכיר את קריעת ים סוף בברכות ק"ש, ומשום שהיתה קבלת עול מלכות שמים בשעת קריעת ים סוף וכששרו בני ישראל "ה' ימלוך לעולם ועד" (מבואר לפי"ז נמי דברי המג"א (סי' ס"ז סק"א) דיוצא י"ח זכירת יצ"מ בהזכרת שירת הים בכל יום. והקשה עליו הגרע"א זצ"ל בגליון לשו"ע דצ"ע איך יוצא, והרי אינו מזכיר יציאת מצרים בשירת הים. ולפי"ד י"ל דכיון דעיקר הקיום דזכירת יצ"מ הוי חלות קבלת עומ"ש ע"י זכירת יצ"מ, שפיר יוצא במה שמזכיר את קבלת עול מלכות שמים שבקריעת ים סוף 116).

לפינן חיוב אמירת מלכות בר"ה מקרא דאני ה' אלוקיכם. הרי דאני ה' אלוקיכם ר"ל קבלת מלכותו יתברך. וזהו נמי יסוד מצות זכירת יציאת מצרים לקבל עליו עול מלכות שמים ע"י זכירת יציאת מצרים, ולכן הויא קיום אחד עם ק"ש.

4 ולפי"ז יש ליישב למה לא מנה הרמב"ם את מצות זכירת יציאת מצרים במנין המצוות, דהרי כלולה היא במצות ק"ש וחלק ממנה, ומצות ק"ש הרי מנה אותה הרמב"ם. וכן מוכח נמי ממש"כ הרמב"ם בפ"א מהלכות ק"ש (הל' ב'ג') שהביא את מצות זכירת יציאת מצרים ביחד עם מצות קריאת שמע וכחלק ממצות ק"ש, עכ"ד הגר"ח זצ"ל 114).

נראה להוסיף, דהנה הרמב"ם בהלכות ק"ש (הל' א'ג') כתב וז"ל פעמיים בכל יום קוראים ק"ש וכו' ומה הוא קורא שלש פרשיות אלו והן שמע והיה אם שמוע וויאמר עכ"ל, ומשמע מדבריו דכל שלשת הפרשיות של קריאת שמע הן מצוה מדאורייתא 115). ולכאורה צ"ע דבשכבך ובקומך כתוב רק בשתי הפרשיות הראשונות, ואמאי הויא פרשת ציצית חלק מק"ש דאורייתא. ואילו מהרמב"ם משמע דהכל חלק ממצות ק"ש, וכמו שכתב נמי (בה"ג) וז"ל וקריאת שלש פרשיות אלו על סדר זה היא הנקראת קריאת שמע עכ"ל. אולם לפי דברי הגר"ח זצ"ל דברי הרמב"ם מתפרשים היטב, דפרשת ציצית דאורייתא כדי לקיים בה מצות זכירת יציאת מצרים, דיסוד מצות זכירת יצ"מ הוא שיקבל עליו עול מלכות שמים ע"י זכירת יציאת מצרים, ומשום הכי הוי קיום אחד עם ק"ש וחלק ממנה. ולפיכך כתב הרמב"ם דשלש פרשיות של ק"ש הן מדאורייתא, דצריכים לקרוא מדאורייתא אף פרשת ציצית כדי לקיים קבלת עול מלכות שמים דק"ש בזכירת יציאת מצרים וכמו

116) כלומר דעיקר קבלת עומ"ש בזמן יציאת מצרים היתה בשירת הים, ובכך ה"ה לדורות מתקיימת קבלת עומ"ש דזכירת יצ"מ בק"ש בשירת הים עצמה.

114) ועיין בשיעורים לעיל דף יב: ד"ה אמר רב אבהו וכו' בקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע. *אמר רב אבהו וכו' בקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע.*

115) וכן דקדק הפרי מגדים בהקדמה להלכות קריאת שמע.

מצות זכירת יציאת מצרים

קריאת שמע (כמו שביארנו לעיל בארוכה), ואילו מצות סיפור יציאת מצרים מצוה בפני עצמה היא.

ו **נראה** להוסיף דבמצות סיפור יציאת מצרים נכלל גם חיוב להודות ולהלל לקב"ה על זה שהוציאנו ממצרים, ולכן אנו קורים הלל בליל הסדר. אך מצות זכירת יציאת מצרים היא רק הזכירה בעצמה. ויש להביא ראיה לזה מדברי הר"ן במגילה (סוף פרק שני) שכתב דלראב"ע הסובר דהפסח נאכל עד חצות, צריך לקרות אף ההלל לפני חצות. הרי להדיא דהלל נכלל במצות סיפור יציאת מצרים והוא חלק ממנה, ואפשר לקרותה רק בזמן שיוצא ידי חובת מצות סיפור. וזמן סיפור יצ"מ הוא רק באותו זמן דאכילת פסח מצה ומרור וכדדרשין בעבור זה וכו' בשעה שפסח מצה ומרור מונחים לפניך, ולכן הזמן דסיפור יצ"מ נגמר לדאב"ע בחצות כמו קרבן פסח. ועוד יש להביא ראיה לזה, דהנה דרשין בפסחים (דף ל"ו) דמצה היא לחם עוני - שעונין עליו דברים הרבה, וכתב רש"י (ד"ה שעונין) דדברים הרבה אלו הם הלל והגדה. הרי דסובר רש"י שצריך לקרות את ההלל על המצה, ומוזה מוכח דהלל הוי חלק מההגדה וסיפור יציאת מצרים, דאם מצותה היא ככל קריאת הלל דעלמא שנאמר בשביל החג א"כ למה צריך לקרות את ההלל על המצה.

ובאמת הדברים מפורשים בספר המצוות להרמב"ם (מצוה קנ"ז) וז"ל וכל מי שיוסיף במאמר ויאריך הדברים בהגדלת מה שעשו לנו המצרים מעול וחמס ואיך לקח ה' נקמתנו מהם ולהודות לו יתעלה על כל טוב שגמלנו יהי יותר טוב וכו' עכ"ל. וכן מפורש בספר החינוך (מצוה כ"א) וז"ל לספר בענין יציאת מצרים בליל ט"ו בניסן כל אחד כפי צחות לשונו ולהלל ולשבח השם יתברך על כל הנסים שעשה לנו שם עכ"ל.

ובאמת מה שחז"ל קורים את סיפור יציאת מצרים הגדה (פסחים דף קט"ו): ואין עוקרין את השלחן אלא לפני מי שאומר הגדה, דף קט"ו: מאן

והנה התוס' לעיל (דף ב. ד"ה מאימתי) הביאו את שיטת הר"י דיכול לקרות ק"ש של ערבית מבעוד יום לפני צאת הכוכבים, משום דקיי"ל כהגך תנאים הסוברים דזמן קריאת שמע הוא משעה שקדש היום או משעה שבני אדם נכנסים להסב. ולכאורה צ"ע דהלא זמנים אלו הם רק למצות ק"ש דכתיב בה בשכבך דהריהו זמן שכיבה, אבל כשקורא את שמע מקיים נמי מצות זכירת יציאת מצרים, ומצוה זו אינה תלויה בזמן שכיבה אלא בלילה, וכמו שכתב השאגת ארי' (סי' ח' עיי"ש), וא"כ איך יכול לקרות ק"ש וברכותי מבעוד יום והרי לא יצא ידי חובת מצות זכירת יציאת מצרים. אולם לפי דברי הגר"ח זצ"ל אתי שפיר, דמצות זכירת יציאת מצרים הוא חלק ממצות ק"ש ולכן זמנה היא בזמן ק"ש, ויכול לקרות ק"ש מבעוד יום, ולצאת גם ידי חובת מצות זכירת יציאת מצרים, ואין צריך לקרותה שנית כשתחשך, משום דק"ש וזכירת יצ"מ הריהו קיום מצוה אחת.

ג

בגדר מצות זכירת יצ"מ וסיפור יציאת מצרים

ישנן שתי מצוות בענין יציאת מצרים: מצות זכירת יציאת מצרים הנוהגת בכל יום, ומצות סיפור יציאת מצרים הנוהגת בליל חמשה עשר בניסן בלבד כמצוה בפני עצמה. וכבר דנו האחרונים (עיי' במנחת חינוך מצוה כ"א שם) בשאלה מה ניתוסף במצות סיפור יציאת מצרים שביליל חמשה עשר שאינו נוהג בכל יום.

והגר"ח זצ"ל ביאר ששתי מצוות אלו חלוקות הן בשלושה דברים: **א**) מצות זכירת יציאת מצרים היא רק לומר בקצרה שיצאנו ממצרים, ואילו מצות סיפור יציאת מצרים היא לספר בארוכה את כל מה שאירעו לאבותינו במצרים **ב**) מצות זכירת יציאת מצרים היא בינו לבין עצמו ואילו מצות סיפור יציאת מצרים היא לספר לבנו ולאחרים **ג**) מצות זכירת יציאת מצרים מצותה היא לקבל עליו מלכות שמים ע"י זה שמזכיר יציאת מצרים, והוא חלק ממצות